

Кривий 9(62)

М 16

Маковей О.

Кілька документів
з Гуцульщини
з другої половини
XVIII-ого століття

[1909]

pp

3027
M161

208
9(c2
M11

Кілька документів з Гуцульщини з другої половини XVIII-ого століття.

Подав Др. Осип Маковей.

До молдавських грамот, що виходили з канцелярій господарів, дуже корисно було би зібрати і ті документи, що їх писали по селах давньої Молдави на пів грамотні писарі, не зважаючи на канцелярську форму. Вони інтересні і своєю мовою і тими звітками про давнє жите, які часом у них можна найти.

З гуцульського села над Черемошом, з Ростік на Буковині, надіслано мені купку документів саме з того часу, як Австрія дістала Буковину від Туреччини. Переглядаючи сї документи, ми бачимо, що в Ростоках в другій половині XVIII-ого століття списували люди свої контракти та жалоби мовою волоською, польською і українською (гуцульським діалектом). Українських документів найбільше. Тільки, коли вже Австрія почала на Буковині заводити свої німецькі порядки, появляють ся помаху і німецькі урядові письма.

У Ростоках жив коло р. 1770 під Прокопій Попович, як в документів виходить, зі своєю попадею Параскевою і синами Василем, Федором, Іваном і Петром. І попадає і сини були неписьменні, підписували ся все знаком хреста і стали з часом очевидно звичайними Гуцулами. Моральний рівень сих попівських синів і їх батька був, як побачимо з документів, далеко не красший, як у тодішніх Гуцулів.

Найбільше звісток про Василя Поповича. Він оженив ся у багатого мабуть Гуцула Василя Лукена ще деь перед 1772 р., бо в документі із сього року називає ся вже зятем його. Та не

208
M161

в тім діло, що син попа у Гуцула доньку за жінку взяв, а в тім, як він то зробив. Ото з кривними напав „гаталма“ хату Лукєна, побив його, забрав доньку ровбоєм, а батько-піп повинчав сина з Гуцулкою в ночі „по злодійськи“, хоч Лукєн на те не годив ся. Мало того, Василь потім ще далі нападав на свого тестя, так що той за своє жите бояв ся; забрав записи і богато добитку Лукєнового — одним словом урядив напад чисто опришківський (пор. документ ч. 1). Притім помагали йому брати. Славні були попівські сини — нічого казати...

І Лукєн і „ціла громада“ ростіцька просили дідича, взяти з села Василя Поповича, та до того не дійшло, мабуть погодив ся Лукєн зі своєю долею. Є навіть угода Василя Поповича з тестем Василем Лукєном з р. 1772 (у німецьким пізнїйшим перекладї), списана приятелем і мабуть свояком Василя Поповича, „капітаном“ Антохієм Поповичем, з котрої видно, що ростіцкі „інтелїгенти“ в родї обох приятелїв, Василя і „капітана“ Антохія Поповичїв, взяли ще у Лукєна лошака і 20 овець і за ту ціну дозволили йому сидїти спокійно на своїм ґрунті, а Василь Попович згодив ся платити від забраних у Лукєна ґрунтїв дідичеві десятину. На тім мабуть скінчила ся пригода із зрабованем доньки.

З дальших документїв, писаних уже за австрійських часїв (попом у Ростоках був уже тоді якийсь Чернявський), видно, що Василь Попович (також Попюк, по волоськи Арорї) займав ся торговлею, їздив за пашпортом до Фурешт у Молдаву з кіньми (1786) і все мав якісь рахунки зі своїм тестем. Скуповував також ґрунти (пор. документ ч. 2) — за ціну таку, яка нам здасть ся тепер просто смішною (у ціні названї напр. сардак і холошні) — та промишляв мабуть і иншими способами, коли могла у громаді повстати така чутка, що він украв у Гуцула Чолана вола (пор. документ ч. 4).

Не ліпший від Василя був, як видно з документїв чч. 3 і 5, і його брат Іван, що роудиною „колотив кілька рік“ через якісь записи, котрі украв у свого батька, щоби переписати сіножать на свою річ.

На остаток один запис (пор. документ ч. 6) з заклиетем на кінци, звичайним у тодішніх записах.

Що до мови, то впадають в очи в сих документах волоські слова, уживані за молдавських часїв в актах: мартор, марторія (свідок, свідоцтво), лєв (грїш), буката (частка), готар, джурат (громадський присяжний), доку (місце) і гуцульські

слова: лази, гаталма (з угорського, значить: на силу), вигодити час, дріб (вівці), головництво, ґрунь, прочерть, холошні, ватаман, вібчина, кріс, лядский (галицький), поміркувати за своє (привластити собі), вершадь і ин. Стилїзація у сих документах також чисто народна. З німецької термінології закрали ся вже у ті документи слова: крайкомісар і обер(д)ворник.

Ч. 1.

Я василь лукан чиню марторґю, щоби далъ А(н)тофѣви воли за левовъ кѣс, коня левовъ їе, ѡвещъ з̄ на веснѣ за десієть левѣвъ, вся худоба за левоѣ пієдъ десяти і ѡдєнь при людехъ годнѣхъ, далъ мѣнѣ записъ ӣ при своихъ крєвнихъ на вашнѣвѣ лази] потѣмъ купиѣ я оу петра йлчука дворисще за таляровъ ї десяти и на тоє далъ мѣнѣ панъ антохия ис петромъ записъ на вѣкнѣ.

василь поповичъ пришовъ гаталма и взялъ оу мене донку розбоємъ и еще здорова моего оуїмили и(с) своєми крєвними. потомъ я пославъ чєловѣка до ѡца его пона, щоби не далъ шлубу, а вѣнъ оу ночи слубѣ далъ по злодѣйски. потомъ я зрѣ(к)ся своєи дитини през тоє. а я през лудєи прозбу [опущєне слово, мабуть: дав] своєи дитинѣ воли и двѣ коровѣ. тепєрь вѣнъ оувязался мого дому и моихъ лавѣвъ, вигодилъ такии часъ, коли мене ни було дома и женнѣ моєи, комору мою розбилъ, скриню ро(з)рубаль, записи моєи забраль з братами своєми.

тепєрь я справи питаю оу пана своєго и его, а справи ни мау, през тоє ни чинить ми, бо ѡ(тпн)саль его на моє лази, забраль все добро, велѣзо плугове, що було, не було и букати моєи забравъ, дробу девятєро взялъ и през него слуги ѡтримати ни можу оу букать своихъ оу дому своємъ служницю оудержати ни могу анѣ слугу и я ѡ дому оуступив, бо хвалитєся мене оубити альбо запалити.

просить цѣла гром(ада), щоби его звѣти взяти, бо вѣнъ головниств(о) оучинив.

Ч. 2.

„ау/пз мѣця марта дня д̄.

Я андрєй романюкъ даю записъ и(с) своєми братами родними илѣя, якова, димитрия, танасѣя, николая, ивана, и то даємо записъ ми всѣ брата роднѣ на ввєсь ґрунь радурѣвъ вѣд товарицѣ до пѣдбочкѣвъ, даємо пофторне по дѣдови своєму томѣ ґританови, бо нашъ дѣдъ продавъ тотъ ґрунь радурѣвъ ис прочиргю и з лѣсомъ василєви попови и на тоє почитокъ узаявъ сардакъ и холошнѣ и три золотѣ грошии и ми по своєму дѣдови узали пара бикѣвъ за штири леви и три вѣвци з ва-

сила поповича и василь мѣхаслюка и даємо имъ записъ на той ґрунъ
радулѣвъ на вѣки вѣчнѣ. При томъ були марторѣ

Іерей Георгій Чернявски, парохъ ростоцки'

и василь томякъ †

и есеодоръ пилипюкъ, ватаманъ †

и иванъ шемберко, ватаманъ †

и петро шемберко †

Ч. 3.

По приказу пана крайкошѣсаря и пана шберворника ми громада
ростоцка даємо марторѣю василеви поповичиви и папѣматка василева
стара признасть своємъ сумтениемъ, що дали вѣбчину росѣшни василеви,
своему синову, котору вѣбчину купивъ Ѡць ихъ прокопѣи у людии
вѣжницкихъ у готари пана стурдзи, и ми, вся громада признаємо, що ихъ
подѣливъ тимъ росѣшнимъ, половицу давъ василеви, своему синову,
а половицу фѣдорови Ѡць ихъ прокопѣи, а потому взявся василь попо-
вичъ та купивъ у своего брата фѣдора тую половицу того рошѣшного
за девять швецъ из вовновъ и из ягнати на веснѣ и за бики тритяки
и за телицу тритячку; а потому василь поповичъ взявся та заложивъ
братови своему иванови за коня, а кѣнь таксовании за штиринадцять
левовъ и тое заложивъ на три роки на вѣрѣбѣ; потому иванъ поповичъ
взявъ крѣсъ у своего Ѡца и повѣсь до тихъ, вѣд кого бувъ росѣшний
и давъ тимъ той крѣсъ людемъ и взявъ у нихъ записъ на вѣки и през
той записъ мною колотивъ кѣлька рѣкъ, а потому заложивъ лядекому
человѣкови за пятдесять левовъ и за два крадки, а потому, якъ умеръ
мѣй братъ иванъ, а я ся довѣдавъ, що вѣнъ заложивъ мѣй ґрунтъ пи-
томиий, а я упрашаю ласки панскои, ачейби ґрунтъ мѣй ся шоставъ
якъ бувъ.

1787 иґлия еї.

и ми вся громада ростоцка признаємо, що той ґрунтъ василѣвъ
поповичѣвъ бувъ и на тое ся подписуємо руками своими власними зна-
комъ креста святаго.

я калина попадѣя, мати василева †

я петро, братъ василя †

я есеодоръ пилипюкъ, ватаманъ †

я георгій темюкъ, цѣрять †

я василь мицканъ, цѣрять †

я василь мѣхаслюкъ †

я петро шемберко †

я василь томякъ †

я ивахнюк иванъ †

Ч. 4.

Велможни пане комѣсарю нашъ.

Ми вся громада ростоцка даємо марторѣю василеви поповичиви тако внъ естъ из доброго дѣда и ѡтца и ми васила поповича до сихъ чисѣвъ не пѣдовдрѣли нѣ в якихъ речахъ злодѣйскихъ и василь поповичъ наиде собѣ людей, що за него поприсягнутъ за чоланового вола. и ми на сие подписеѣмося рѣсками своими власними знакомъ креста святаго.

та иванъ шемберко, ватаманъ †

та георгій темнюкъ, дѣрять †

та григоръ шемберко †

та петро шемберко †

та танасѣй вецига †

та юрѣй дѣрякъ †

та иванъ ивахѣнюкъ †

та митро Симовонюкъ †

та андрѣй Стринадюкъ †

та иванъ яковюкъ †

та митро яковюкъ †

1788 феврарѣй к н'

Іереи георгіи Чернавский, парохъ ростоцкій.

И ми на тоє признаємо своимъ сѣмленіемъ, що иванъ чоланъ мавъ злодѣя своего васила хачѣска и его водивъ до пана Гафенка и голоуѣ из своего вола носивъ и ногѣ еднѣ до пана Гафенка — и ми на тоє подписуеѣмося, тако ми при тому були, и на тоє подписеѣмося рѣсками своими власними, тако ми тѣю голоуѣ и ногѣ видѣли и при томъ правѣ были и у ростокахъ и у баниловѣ.

та григоръ яковюкъ †

та оевдоръ шемберко †

та гордѣй темнюкъ, дѣрять †

1788 феврарѣя кр.

Ч. 5.

И иванъ шемберко, ватаманъ ростоцкій, и ми громада ростоцка признаємо своимъ сумленіемъ, такъ ѡцъ прокопни давъ сѣножать ѣ по дѣль своимъ синови василеви и дрѣгомъ синови фѣдорови, а потомъ василь поповичъ зѣявси та заложивъ своему братови тую сѣножать ро сѣшнии иванови, своимъ братови за 14 левовѣ. а потомъ иванъ поповичъ зѣявси та вкравъ записи ѣ своего ѡтца прокопѣя, що мавъ ѡцъ про копѣй на тѣю сѣножать росѣшнии и переписавъ на свою рѣчь и помѣр ковавъ за свое и не допускає насъ до того локѣ и заставъ не хочи ѣ насъ брати, а ми на тоє признаємо своимъ сумленіемъ и на тоє си подписуємо своими рѣсками власними знакомъ креста святаго.

та петро поповичъ, братъ роднии васила поповича †

та иванъ шемберко, ватаманъ ростоцкій †

Іа Гордѣй темюкъ, присяани †
 Іа василь поповичъ, братъ первый васила поповича †
 Іа василь мицканъ †
 Іа василь ивонюкъ †
 Іа петро вашпѣи, цѣсратъ ростокѣи †
 Іа юрѣи лесюкъ †
 Іа василь хромеичскъ †
 1795, Іѣли 25.

Ч. 6.

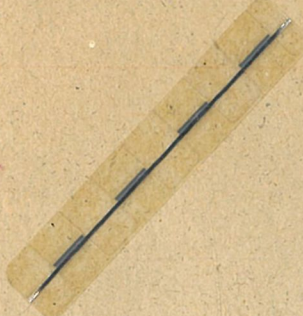
Іа иванѣиха поповичка даю запись петрови василюкови, тако Іа замѣняла затѣнъ оу черешневѣ свою партъ вѣд вершады на штуба, вѣд штуба право до мѣсѣника, вѣд мѣсѣника вершадю в долину по при пори, и тоє Іа замѣняла Іа вѣки вѣчнѣ, а хтоби нашъ сеи запись касовати (опущене слово: хотѣв?), то тои щоби буѣ неблагословении Ѡ бога, и на сѣе подписѣюся рѣскою своею власною знакомъ креста святаго

Іа параска поповичка †
 Іа петро поповичъ †
 на сѣе свѣдомѣ ми и подписѣемо сѣ рѣсками своими знакомъ креста святаго.

Іа стефанъ плицка †	Іа фѣдоръ алежюкъ †
Іа петро поповичъ †	Іа семень плицка †
Іа петро томюкъ †	Іа иванъ матѣясюкъ †
Іа иванъ цѣсрякъ †	

15 апрѣль 1795.

Українська історична
бібліотека УРСР

17

